До разової спеціалізованої вченої ради ЛьвДУВС
по захисту дисертації на здобуття ступеня доктора
філософії Скречко М.-М.А.

**ВІДГУК**
**офіційного опонента доктора юридичних наук, професора, академіка Національної академії правових наук України, Василя Тимофійовича НОРА на дисертацію Скречко Марти-Марії Андріївни «Функція захисту під час виконання процесуальних рішень детективів», подану на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 Право**

Виходячи з формальних вимог до даного жанру (відгуку) наукових оцінок певного наукового продукту, у нашому випадку дисертаційного дослідження, а ці вимоги обумовлені реалістичним підходом, необхідно насамперед оцінити науковий продукт під кутом зору його актуальності для сучасного буття певної галузі права – її теорії і практики. Йдеться, звичайно ж, про актуальність теми дисертаційного дослідження. Мовити про це повною мірою можна ( і слід) лише після проведеного аналізу наукового продукту. Власне, лише після ознайомлення (аналізу) з ним можна з певністю констатувати цей факт.

Розвиток технологій, інформаційних зокрема, не може не відобразитись на діяльності захисника – адвоката у кримінальному провадженні. Впровадження електронних форм ухвалення і виконання рішень органів, які ведуть кримінальне провадження, використання елементів штучного інтелекту (ШІ) не могло не вплинути на реалізацію функцій захисту у її традиційній формі, яка постійно піддавалась дослідженню науковцями – процесуалістами. Уже наявні інформаційно - процесуальні технології дали важливі інструменти (можливості) закріплення та пошуку необхідної правової інформації у величезних масивах даних, зокрема й у перебігу досудового розслідування кримінальних правопорушень. Запити до інформаційних систем, вивчення зібраних у них даних істотно скорочують темпоральний діапазон роботи із джерельною базою, ознайомлення учасників провадження з ухваленими рішеннями, своєчасного їх виконання тощо. При цьому, у разі прийняття та виконання відповідного рішення в кримінальному провадженні (а це гострочутлива сфера буття людини), пріоритет цінності людини – учасника

провадження, відповідальність за незаконність, несвоєчасність прийняття, необгрунтованість рішення завжди залишається актуальним. Це перше.

Друге. Якщо поглянути на задекларовану дисертанткою проблематику в розрізі реалізації функції розслідування, то слід констатувати, що у кримінальному провадженні України з'явився новий його суб'єкт–детектив, який її реалізовує поряд (аналогічно) із слідчим. Але діяльність детективів, крім кримінального процесуального закону, який фактично розглядає їх як слідчих, регламентована ще й відомчими інструкціями, що, з огляду на кримінальне провадження, не можна вважати допустимим. Адже згідно з ч.3 ст.9 "Закони та інші нормативно-правові акти України, положення яких стосуються кримінального провадження, повинні відповідати цьому Кодексу. При здійсненні кримінального провадження не може застосовуватись закон, який суперечить цьому Кодексу". Проводячи аналіз кримінальних процесуальних положень КПК України, якими визначається порядок досудового розслідування, обрання заходів забезпечення кримінального провадження, реалізації слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, ми не зустрічаємо виокремлення детективів, як і бодай згадки про них. Так виглядає, що законодавець начебто "забув", що провадив до чинного КПК України нових суб'єктів –детективів, які, крім кримінально процесуального закону, керуються ще й певними підзаконними актами – відомчими інструкціями. Отже, практика досудового розслідування потребує, як ніколи, симбіозу із науковою діяльністю задля розроблення відповідних алгоритмів дій, серед іншого, й прийняття та виконання процесуальних рішень означеними («новими») суб'єктами кримінального процесу у підслідних їм кримінальних провадженнях. Своєю чергою, такі новації вимагають певного рівня підготовки та удосконалення вже наявних фахових компетентностей адвокатів для реалізації функції захисту у кримінальних провадженнях означеної категорії. Отож, вже з наведеного, **вважаю тему дисертації безумовно актуальною**.

Дисертантка поставила перед собою амбітні завдання, зокрема щодо: надання загальної характеристики ґенезі процесуальних рішень підрозділів

детективів і повноважень захисника на їх оскарження; з'ясування сучасного стану проблем реалізації функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів; висвітлення міжнародного досвіду правової регламентації виконання та оскарження процесуальних рішень підрозділів детективів; характеристики функції захисту при реалізації початкових процесуальних рішень детективів; визначення видової різноманітності та наявних проблем процесуальних рішень детективів під час подальшого розслідування кримінальних правопорушень і дослідження виконання захистом власних повноважень щодо таких рішень; з'ясування особливостей реалізації функції захисту при виконанні кінцевих процесуальних рішень детективів; встановлення перспективних напрямів удосконалення чинного законодавства, що забезпечує реалізацію функції захисту під час виконання процесуальних рішень. ***На погляд опонента всі перелічені завдання дисертанткою успішно вирішені.***

Відзначаючи про актуальність рецензованої наукової праці, **її наукову новизну**, справедливим буде відзначити, що все ж певна кількість наукових розвідок присвячувалась тим питанням, відповіді на які набули подальшого розвитку й у дисертаційному дослідженні здобувачки. Дисертантка цілком вірно виділила наукові праці О.Р. Балацької, Н. В. Борзих, Н. В. Глинської, І. В. Гловюк, Я. П. Зейкана, О. В. Попелюшка, В. М. Тертишника, А.Р. Туманянц та інших знаних дослідників.

Виходячи із зазначеного та результатів вивчення дисертації, однозначно можу резюмувати, про **наявність наукової новизни** у рецензованому дисертаційному дослідженні. Адже всі науковці, які працювали із дотичною проблематикою не вдавалися до глибинних комплексних порівняльно-правових досліджень реалізації функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів. І це не лише моє цитування авторки рецензованого рукопису, а сформоване переконання за результатами вивчення дисертації та опублікованих дисертанткою наукових праць: статей, тез доповідей, що розміщені у відповідних збірниках.

**Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів проведених досліджень.**

Можу з певністю констатувати, що рецензована наукова розвідка є обґрунтованою і серйозною претензією на першість, а результати проведених дисертанткою досліджень є обґрунтованими та достовірними. Так, здобувачка зуміла поєднати науковий приріст свого дослідження від досліджень попередників та потреби практики. Адже нею з'ясовано думку 202 практичних і науково-педагогічних працівників у сфері кримінального судочинства з метою вичленення тих проблем, які вимагають нагального вирішення в розрізі задекларованої тематики. Також вивчено судові рішення, оприлюднені в Єдиному державному реєстрі судових рішень. При цьому проведений аналіз: 307 ухвал слідчих суддів (використано в тексті 77), 29 вироків судів першої інстанції (використано в тексті 3), 65 ухвал судів апеляційної інстанції (використано в тексті 14), 49 постанов суду касаційної інстанції (використано в тексті 27), рішення Європейського суду з прав людини. *Тож за кількісними та якісними ознаками зазначена емпірична основа здатна сформувати міцне підґрунття для вельми репрезентативних висновків. Особливо помітним є особистий досвід дисертантки як адвоката-захисника у кримінальних провадженнях.*

За результатами дослідження **сформульовано та обґрунтовано низку важливих положень, висновків і пропозицій, які конкретизують новизну отриманих результатів.** Серед їх переліку варто виділити такі, як: 1) сформульовано концептуальне розуміння процесуального рішення детектива; 2) виявлено суттєві невідповідності між нормами КПК України і відомчих актів БЕБ та НАБУ щодо внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинене кримінальне правопорушення. Констатовано, що згідно зі ст. 214 КПК детектив зобов'язаний унести відповідні відомості до ЄРДР, проте може здійснювати досудове розслідування лише після прийняття рішення керівником органу досудового розслідування. Крім цього, виявлено і актуалізовано проблематику невідповідності між нормами КПК та відомчими актами щодо дій детектива у разі самостійного виявлення ним обставин, що

можуть свідчити про наявність кримінального правопорушення. Йдеться, зокрема, про те що КПК передбачає самостійне внесення таких відомостей слідчим до ЄРДР (ч.1 ст.214 КПК), тоді як відомчі акти передбачають звернення детектива до керівника підрозділу детективів із відповідним повідомленням (рапортом). Обґрунтовано пропозиції (див. додаток Е), що в цьому разі детективу слід повідомляти про виявлені обставини керівника органу досудового розслідування та не вносити відомості самостійно; 3) доведено, що, незважаючи на відсутність у сторони захисту права оскаржити рішення про початок досудового розслідування, захисник може вказувати на відповідні порушення шляхом подання клопотання про визнання доказів недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК; 4) аргументовано важливість відповідності відомостей про кримінальне правопорушення, викладених у заяві про злочин, і даних, що вносяться детективами у ЄРДР. Обґрунтовано, що в разі доведення захисником факту штучного обтяження детективом правової кваліфікації, що призвело до необґрунтованого внесення відомостей до ЄРДР про тяжкий чи особливо тяжкий злочин, отримані в результаті негласних слідчих (розшукових) дій докази можуть бути визнані недопустимими; 5) наведено достатню кількість аргументів для обґрунтування правової позиції, що норма частини 5 ст. 171 КПК (клопотання слідчого про арешт тимчасово вилученого майна до слідчого судді) має уповноважуючий, а не зобов’язальний характер. Під цим кутом зору доведено, що порушення детективом строку подання клопотання про арешт майна (не пізніше наступного робочого дня, а у разі вилучення майна під час обшуку- не пізніше 48 годин після вилучення) має призводити до відмови у його задоволенні та негайного повернення майна власнику. У цьому зв’язку рекомендовано, щоб захисник ретельно перевіряв дотримання цього строку на всіх стадіях розгляду клопотання, наполягаючи на відмові у поновленні строку в разі його пропуску; 6) виявлено істотні недоліки механізму процесуального регулювання, зумовлені тим, що, згідно з ч. 2 ст. 64-2 КПК, лише прокурор уповноважений подавати клопотання про арешт майна третьої особи, а детектив не має таких повноважень. Сформульовано авторські поради (див. додаток Д),

згідно з якими сторона захисту у цих випадках має покликатись під час розгляду такого клопотання слідчим суддею на факт подання його неуповноваженою особою; 7) теоретично аргументовано позицію щодо надмірності та суперечливості кримінальному процесуальному закону передбаченого для детектива обов'язку перевіряти дотримання підслідності іншим органом досудового розслідування при вирішенні питання закриття кримінального провадження на підставі п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК. Запропоновано та обґрунтовано необхідність виключення такого обов'язку із п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК, у тому числі й тому, щоб запобігти покладенню на сторону захисту тягаря доведення дотримання правил підслідності; 8) обґрунтовано позицію, що закінчення визначених у Кримінальному кодексі України строків давності (ст.49 КК України) може свідчити про те, що в подальшому застосуванні арешту як заходу забезпечення кримінального провадження відпала потреба за наявності певних умов. Сформульовано рекомендації для сторони захисту (див. додаток Д), що в таких випадках доцільно звернутися до слідчого судді із клопотанням про скасування арешту в порядку ст. 174 КПК.

Інші положення, котрі задекларовано дисертанткою у науковій новизні, є такими, що удосконалені аспіранткою та набули подальшого розвитку у порівнянні із досягненнями її попередників, а також стосовно до положень чинного кримінального процесуального законодавства. *Але при цьому зауважу, що дисертанці слід було б розлогіше зазначити про ті пункти наукової новизни, які розміщені у її структурній частині «дістали подальший розвиток»* (с. 25).

**Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності.** Перш за все необхідно підкреслити, що від вдало обраної та сформульованої теми роботи залежить її зміст та й якість текстового наповнення. Тобто підхід до обрання теми вже програмує певні передбачувані архітектонічні і наукові наслідки. Отож, відповідаючи на питання щодо вдалого чи не вдалого вибору теми дисертаційного дослідження, скажу лапідарно, що *всіх потрібних при цьому процедур дотримано.* Схвалення науковою спільнотою напряму наукового

пошуку є наявним і, логічне, що передбачуваним був і його результат – у дисертації розкрито всі поставлені авторкою перед собою завдання; кожен пункт плану відображений у них, а зроблені висновки перебувають із ними у причинно-наслідковому співвідношенні. Отож, на загал висновок єдиний –**дисертація підготовлена на належному науковому рівні, простежується кореляційний зв'язок між завданнями, отриманими елементами наукової новизни та висновками** в рамках задекларованого предмета дослідження та поставленої дисертанткою перед собою мети.

Наявна конструкція наукового викладу (зміст основної частини роботи складається із трьох розділів, які включають сім підрозділів) та застосована методологія для наукового пошуку дозволили дисертантці донести до читача, наукової правничої спільноти всі без винятку дилеми задекларовані у завданнях, та обґрунтувати шляхи їх вирішення: через удосконалення чинного кримінального процесуального законодавства; поглиблення доктринальних підходів; формулювання авторських прогнозу.

*Побіжно підкреслю, що формулювання теми наукової розвідки є складним, як для сприйняття так і, очевидно, для написання тексту, у якому необхідним є поєднання двох кримінальних процесуальних функцій, а саме захисту та розслідування (яке у назві та тексті дисертації, на наш погляд, не зовсім вдало іменовано, як «виконання рішень»).*

Загалом текст дисертації засвідчує належний рівень оволодіння здобувачкою методологією наукової діяльності та, як результат – правильне застосування нею її інструментарію (методу аналізу, діалектичного, герменевтичного, порівняльно-правового, статистичного, соціологічного методів, а також вибірки та case study тощо) у перебігу проведення наукового дослідження.

Отож, наповнення **першого розділу** роботи **«Процесуальні рішення в діяльності детективів та при реалізації функції захисту»** для мене, як опонента, є вдалим і таким, що по-новому (осучаснено) проливає світло на задекларовану проблематику.

Реалізувавши глибинний історичний екскурс, цілком має рацію здобувачка, коли веде мову про те, що конструкція ч. 2 ст. 38 КПК в чинній редакції дозволяє дійти висновку, що законодавець визначив на тепер три групи органів, уповноважених здійснювати досудове слідство: 1) слідчі підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки та органів Державного бюро розслідувань; 2) підрозділ детективів, підрозділ внутрішнього контролю НАБУ; 3); підрозділи детективів органів БЕБ. Останні дві групи є відносно новими суб'єктами в кримінальному провадженні, адже детективи НАБУ розпочали свою процесуальну діяльність наприкінці 2015 року, тоді як підрозділи детективів БЕБ – з кінця 2021 року. Цілком слушно констатовано дисертанткою, що законодавець наділив детектива і оперативно-розшуковими, і слідчими повноваженнями. При цьому, його кримінальний процесуальний статус залишається дискусійним насамперед з огляду на відсутність законодавчого визначення як самого поняття «детектив», так і щодо суті його діяльності та повноважень, що мало би бути зазначено у ст. 3 КПК України.

У **другому підрозділі** (с.46 і наст.) дисертанткою проаналізовано науковий приріст від досліджень процесуалістів у царині процесуальних рішень, які притаманні досудовому розслідуванню (як за КПК 1960 року, так і 2012 року), виокремлені конститутивні ознаки процесуального рішення та визначено поняття процесуального рішення детектива (с.51). Також, дисертантка звернула увагу на можливість приймати рішення детективами в електронній формі та зазначила способи виготовлення процесуальних документів в електронному кримінальному провадженні (через систему eCase Management System), та оптимізувати взаємодію між детективами НАБУ, прокурорами САП та слідчими суддями ВАКС (с.54 і наст.). Відзначила дисертантка і недоліки законодавчого врегулювання, які позначалися на можливості реалізації права детективів на прийняття процесуальних рішень в електронній формі та способу їх виготовлення у зв'язку із запровадженням у кримінальне провадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування (ІТСДР) (Закон № 1498-IX від 15.12.2024р.) та запропонувала форму їх усунення за

допомогою проєктів правових норм до КПК України (с.59, 60 і наст.). Звернула увагу дисертантка і на те, що на тепер науковцями не охоплено проблематику фіксації прийнятих процесуальних рішень детективів в умовах правового режиму воєнного стану, що є особливо важливим для сучасного життя нашої держави (с.62 і наст.). Нею встановлено, що КПК не містить конкретизації форми такого фіксування (фото-, аудіо-, відео- фіксація тощо), натомість, ключовим у цьому питанні є доступність технічних засобів, котрі створюють умови для збереження інформації, що має значення для кримінального провадження. У цьому контексті нею надані відповідні рекомендації. Оскільки в умовах воєнного стану детектив додатково наділений правом прийняти процесуальне рішення про зупинення досудового розслідування після повідомлення особі про підозру у разі, якщо наявні об'єктивні обставини, що унеможливлюють подальше його проведення, то дисертантка здійснила аналіз різних практичних ситуацій та запропоновала окремі алгоритми дій. Також нею доведено, що у випадку зупинення досудового розслідування з цієї підстави, існує значна доля ризику порушення конституційних, процесуальних та конвенційних прав учасників провадження. Констатовано, що зупинення досудового розслідування може бути не завжди зумовлене об'єктивною неможливістю проводити досудове розслідування. Однак, строк із дня винесення постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування слідчим суддею не зараховується до строку досудового розслідування, що витікає з ч. 5 ст. 219 КПК. У цьому зв'язку стороні захисту слід ретельно аналізувати вказане процесуальне рішення детектива та оскаржувати його в разі його необґрунтованості (с.62 і наст.).

Здобувачкою правильно виокремлено і означено ризики у перебігу такої діяльності, адже з однієї сторони, ряд об'єктивних факторів в умовах воєнного стану (ракетні обстріли, тимчасова окупація місця здійснення досудового розслідування, знаходження підозрюваного на тимчасово окупованій території тощо) справді унеможливлюють проведення досудового розслідування та його завершення у визначений КПК строк, закінчення якого слугує підставою для закриття кримінального провадження на підставі п. 10 ч. 1 ст. 284 КПК. А відтак,

доповнення КПК такою підставою для зупинення строку досудового розслідування є виправданим та вкрай необхідним для забезпечення досягнення завдань кримінального провадження. Водночас, виходячи із закріпленої у ч. 5 ст. 110 КПК загальної вимоги щодо вмотивованості постанови, процесуальне рішення детектива про зупинення строку досудового розслідування має містити зміст обставин, що зумовили його прийняття, мотиви прийняття цього процесуального рішення та їх обґрунтування. Проведений дисертанткою аналіз судової практики дозволив навести обставини, що унеможливлюють подальше здійснення досудового розслідування в умовах воєнного стану: 1) перебування підозрюваних на військові службі у військовій частині на значній відстані від місця проведення досудового розслідування; 2) окремі складнощі, що виникають із повноцінною реалізацією положень КПК в умовах воєнного стану та збройної агресії, унеможливлення подальшого збору доказів в провадженні; 3) неможливість скасування грифів секретності, що містяться на матеріальних носіях відповідної інформації, відсутність можливості скерування обвинувального акта до суду; 4) перебування підозрюваного на окупованій території та неможливість його переміщення країною без загрози для життя. *Разом з тим дисертантці варто було би нагадати і на тих негативних наслідках, які, як результат, слідують через такі умови та позначаються на судовому контролі за прийняттям та виконанням процесуальних рішень.*

Варто звернути і наголосити увагу на тому, що **дисертантка зробила спробу провести порівняльно-правовий аналіз зарубіжного досвіду правової регламентації виконання та оскарження процесуальних рішень підрозділів детективів**. Це дало їй можливість запропонувати використати цей досвід для врегулювання процедурних аспектів у вітчизняному законодавстві, що сприяло би більшій передбачуваності та прозорості кримінального процесу та знижувало би ризики свавільного використання владних повноважень. Зазначено, що як Бюро розслідувань корупційних дій у Сінгапурі, так і Служба боротьби із шахрайством в особливо великих розмірах у Новій Зеландії наділені широким колом повноважень щодо здійснення розслідування. Водночас, вірно

констатовано, що КПК України наділяє захист «більшими» повноваженнями щодо оскарження процесуальних рішень детективів, а також встановлює вимоги щодо змісту, форми та порядку прийняття і погодження останніх, що в цілому дозволяє вважати вітчизняне законодавство більш «зарегульованим». Але така деталізація вкрай необхідна в умовах постійного реформування правоохоронної системи України (с.78).

Другий розділ дисертації **«Реалізація функції захисту при виконанні початкових та прийнятих в ході розслідування процесуальних рішень підрозділів детективів»** включає два підрозділи, які стосуються функції захисту при реалізації початкових процесуальних рішень детективів та тих рішень, які прийняті у перебігу розслідування.

Є підстави погодитися з дисертанткою, що хоча чинний КПК не визначає процесуальної форми окремого процесуального рішення про початок досудового розслідування, проте детектив все ж приймає процесуальне рішення про початок досудового розслідування, однак таке рішення отримує втілення (обволікається) не у процесуальному документі, а в процесуальній дії – внесенні відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

У **підрозділі 2.1.,** який має своєю метою охарактеризувати функцію захисту при прийнятті рішення про початок досудового розслідування детективом, дисертантка цілком закономірно, (з огляду тих практичних ситуацій, які досліджені нею на основі судових рішень та почерпнуті із власного практичного досвіду), виокремила, серед іншого, й таку проблему, що, на перший погляд, саме детектив повинен внести відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР (у ситуації самостійного виявлення ним про можливе вчинення такого) та повідомити про це керівника органу прокуратури. Але він не може здійснювати досудове розслідування до його призначення детективом у конкретному кримінальному провадженні.

Дисертантка логічне задається питанням, а чи може детектив реалізувати таку свою процесуальну компетентність, що прямо передбачена у КПК (ч.1 ст.214КПК) ? У результаті аналізу цілої низки відомчих документів, дисертантка

формулює висновок про те, що у цій ситуацій детективи звертаються до керівників своїх підрозділів із службовими записками стосовно реєстрації в ЄРДР інформації про кримінальні правопорушення. При цьому керівник відповідного підрозділу детективів шляхом проставлення резолюції на такій службовій записці доручає визначеному ним детективу прийняти рішення в порядку ст. 214 КПК. Таким чином, згідно із вимогами ст. 214 КПК детектив з одного боку зобов'язаний унести відомості до ЄРДР за наявності достатніх підстав для цього, а з іншого – обмежений в можливості вносити такі відомості самостійно – без участі і доручення керівника відповідного підрозділу детективів. З огляду наведеного, дисертантка підставно резюмує про те, що чинне кримінальне процесуальне законодавство не містить достатньо чіткого та узгодженого алгоритму дій детектива і керівника органу досудового розслідування на початковому етапі досудового розслідування. Як шлях до вирішення цієї ситуації, вона аргументовано радить, що частину другу статей 39 та 40 КПК доцільно доповнити нормою, що прямо надає керівнику органу досудового розслідування та керівнику органу дізнання відповідно повноваження визначати слідчого, дізнавача для розгляду заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення в порядку, передбаченому ст. 214 КПК. При цьому, слід підкреслити, що думки респондентів в ході опитування з цього питання розділились: 47,52% (96 осіб) вважають, що таке повноваження варто передбачити у КПК, тоді як 52,48% (106 осіб) займають протилежну позицію (додаток Б). Тож новацію дисертантки опитані науковці та практики не підтримали, хоча і розрив у один десяток заперечних відповідей не є критичним.

Вельми імпонує та ситуація, що дисертантка використала, звісно, що із відповідними покликаннями, підхід щодо «мінімального обсягу даних про конкретну подію» для продовження розгляду проблематики законодавчого формулювання «..обставини, що можуть свідчити…», (які, звісно, не є «обставинами, що свідчать»), а отже, тут необхідно застосовувати стандарт доказування «ймовірне припущення» – наведені обставини повинні свідчити про вчинення кримінального правопорушення лише на перший погляд. Як результат,

дисертантка цілком виправдано констатує, що не будь-яка заява чи повідомлення про вчинення кримінального правопорушення є безумовною підставою для внесення відомостей до ЄРДР. Такою підставою є лише заява або повідомлення, що містять короткий виклад обставин, які можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення (с.93). І як практичну реалізацію своїх наукових пошуків, вона пропонує нову редакцію першої частини статті 214 КПК, яка (авторська редакція), звісно, не є бездоганною, але й щодо її раціональності немає підстав заперечувати (с.94-95).

Звернула увагу дисертантка і на активно обговорювану процесуалістами проблематику наслідків внесення органом досудового розслідування відомостей до ЄРДР за більш тяжкою статтею, коли на стадії прийняття процесуального рішення про початок досудового розслідування відсутні відомості чи об'єктивні підстави вважати склад того чи іншого злочину кваліфікованим. Вона погоджується із таким станом справ, що якщо в подальшому буде змінено кваліфікацію злочину на менш тяжкий злочин (скажімо, із тяжкого на нетяжкий злочин), очевидно, може і повинно виникати питання щодо допустимості зібраних стороною обвинувачення доказів (с.98). Дисертантка влучно підкреслює, що сторона захисту наполягатиме на необхідності визнати ряд зібраних у справі доказів (насамперед тих, що здобуті за результатом проведення НСРД) недопустимими, адже, якщо в органу досудового розслідування не було підстав вносити до ЄРДР відомості за тяжким чи особливо тяжким злочином, то, відповідно, і не було законних підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Так як у практичній діяльності означена проблематика досі не вирішена, то дисертанткою запропоновано встановлювати саме факт «штучного обтяження кваліфікації». Відповідно, роль захисника полягає у тому, щоб як під час досудового розслідування, так і в ході судового розгляду, спрямовувати свою діяльність на доведення обставини такого штучного обтяження, за наслідком чого клопотати перед судом про визнання доказів недопустимими на підставі п. 2 ч. 3 ст. 87 КПК.

Цілком слушно дисертантка зосередила увагу і на такій проблематиці, як невнесення до ЄРДР відомостей про кримінальне правопорушення після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення (с.103). Констатовано, що судова практика переповнена ухвалами слідчих суддів за результатом розгляду скарг на бездіяльність слідчих, детективів та прокурорів із цього питання.

Сформульовано авторський підхід та відповідні рекомендації як діяти захиснику в ситуації, коли сторона намагається переконати суд, що витяг з ЄРДР самостійно може підтверджувати повноваження детективів чи прокурорів, які в ньому вказані, за відсутності постанов про створення групи детективів та про визначення групи прокурорів. Дисертантка правильно розуміє ситуацію та вказує, що витяг з ЄРДР не може замінювати процесуальні рішення про визначення детективів, групи детективів та про визначення групи прокурорів у кримінальному провадженні, прийняття яких витікає з п. 1 ч. 2 ст. 39 та ч. 1 ст. 37 КПК відповідно. Нею доведено, що внесення даних щодо конкретних слідчих та прокурорів до ЄРДР відбувається саме на підставі вже прийнятих процесуальних рішень, а не навпаки (с.с.102-104).

Проаналізовані нею і ситуації, які мають місце, за яких за даними ЄРДР матеріали досудових розслідувань були об’єднані, проте постанова про їх об’єднання у матеріалах кримінального провадження відсутня. Правильно резюмує дисертантка, що необхідність оформлення постановою прийнятого рішення про об’єднання матеріалів досудових розслідувань прямо передбачена у ч. 5 ст. 217 КПК України. (с.103). У всіх описаних та інших ситуаціях дисертантка пропонує алгоритм дій сторони захисту для успішного виконання своєї функції.

Характеризуючи **у підрозділі 2.2. процесуальні рішення підрозділів детективів під час подальшого розслідування кримінальних правопорушень та виконання захистом власних повноважень щодо таких рішень** (с.107), дисертантка демонструє вельми цікавий авторський підхід щодо архітектоніки цього підрозділу, виходячи із співвідношення понять

«процесуальне рішення» та «процесуальний документ». Вона намагаєтьмся переконати нас у тому, що згадані поняття можуть співвідноситись у трьох формах, як от: 1) процесуальні рішення детектива, що є процесуальними документами; 2) процесуальні рішення детектива, що є підставою для складання процесуальних документів та/або вчинення процесуальних дій; 3) процесуальні рішення детектива, що не обволікаються у процесуальні документи та не слугують підставою для їх складання. (с.108). *В подальшому вона виокремлює ці форми (постанови) та характеризує їх. Такий підхід засадничо можливий і до певної міри вартий уваги. Але не можна, при цьому погодитися з окремими позиціями насамперед навряд чи коректне вести мову про те, що «поняття» можуть «співвідноситись у формах», як і тяжко погодитися із авторським формулюванням, що «процесуальні рішення детектива є процесуальними документами».* Очевидно, у ході прилюдного захисту, коментарі та аргументи здобувачки будуть доречними на обстоювання власних переконань.

Тяжко погодитись із підходом дисертантки щодо легітимізації детективом у кримінальному провадженні потерпілого. Дисертантка підтримує висловлений у кримінально процесуальній доктрині підхід, згідно якого для участі у кримінальному провадженні необхідно винесення детективом окремої постанови – про визнання особи потерпілим. Такий легітимний підхід був характерним для КПК 1960 року. Новий КПК (2012 року) ввів явочний порядок легітимізації потерпілого у кримінальне провадження – подання потерпілою особою відповідної заяви органу, що веде кримінальне провадження. При цьому, як правило, ухвалення органом рішення (постанови, ухвали) про визнання особи потерпілою не вимагається. Вона набує права і обов’язки потерпілого з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви ( окремої) про залучення її до провадження як потерпілого. Лише у деяких випадках, передбачених ст.55 КПК, орган, що веде кримінальне провадження, виносить постанову про визнання певної особи потерпілим за її заявою або за її письмовою згодою. Втім, як на нас, прийняття детективом постанови про визнання особи потерпілим не буде порушенням чинного законодавства, адже

рішення органа досудового розслідування ( зокрема, детектива) приймається у формі постанови не лише у випадках, передбачених КПК, а й коли він визнає це за необхідне (ч.3 ст.110 КПК).

*Також певне несприйняття викликають окремі складові підходу дисертантки щодо легітимності оформлення детективами процесуальних рішень у формі листа, про що розлогіше піде мова у загальних зауваженнях та рекомендаціях.*

Заслуговує на увагу та схвалення аргументація наукової позиції щодо направлення повісток про виклик особи в месенджери, яке дисертанткою аргументовано іменоване «додатковим способом вручення, але аж ніяк не основним». Цей підхід ілюстровано прикладами із судової практики та правильно резюмовано, що здійснення детективом виклику особи лише за допомогою месенджерів є підставою для сторони захисту наполягати на порушенні порядку вручення повістки, а відтак, заперечувати наявність підстав для вжиття заходів процесуального примусу у разі нез'явлення за такою повісткою.

Третій розділ дисертації **«Кінцеві процесуальні рішення детективів та реалізація функції захисту: перспективи їх вдосконалення»** включає два підрозділи. У першому із них йдеться про реалізацію функції захисту при виконанні кінцевих процесуальних рішень детективів. (*Одразу відзначу, що навряд чи є вдалим іменувати процесуальні рішення детективів «кінцеві». Це перше, а друге назва підрозділу фактично дублює назву цілого розділу).*

Що ж стосується сутнісного наповнення підрозділу 3.1., то не зайвим буде зазначити, що дисертанткою вдало скомпоновано його у вигляді трьох проблемних блоків у контексті закінчення досудового розслідування.

У тексті дисертації загалом простежується, а у аналізованому підрозділі – особливо, власний практичний досвід здобувачки, як захисника у кримінальних провадженнях. І це визначальна, і позитивна риса дисертаційного дослідження, яка дозволила їй виокремити найбільш значущі (і кричущі) практичні проблеми та зробити спробу (як на нас, в цілому вдалу) знайти підходи для їх вирішення.

Однією з таких є проблема накладення арешту на майно інших осіб коли жодній особі не було повідомлено про підозру. «На превеликий жаль, чи не кожен адвокат у своїй діяльності мав справу з кримінальним провадженням, у межах якого жодній особі не було вручено повідомлення про підозру, однак, водночас, у такому провадженні накладено арешт на майно третіх осіб (який зберігається впродовж тривалого періоду часу). У кращому випадку арештоване майно перебуває у володінні та користуванні його власника, у гіршому – ухвалою про накладення арешту на майно заборонено власнику користуватись останнім. А це означає, що впродовж кількох місяців чи, ба більше, років власник майна, на яке накладено арешт (із забороною користування ним чи без такої) позбавлений права розпоряджатись належним йому майном, що, з-поміж іншого, може бути втручанням у його право на мирне володіння майном. У наведеному прикладі, власник майна, на яке накладено арешт, може бути чи не єдиною особою, права та інтереси якого обмежуються у кримінальному провадженні. Таким чином, цей учасник кримінального провадження також мав би мати закріплену кримінальним процесуальним законом гарантію, що досудове розслідування в найкоротший строк буде закінчене в одній із форм, що визначені у КПК» *(с.с. 148-149)*.

Дисертантка, серед іншого, у цьому підрозділі глибоко пройнялася і проблематикою підслідності кримінальних проваджень детективами та наслідки її порушення (с.155 і наст.). На її слушне переконання існуючий на практиці досудового розслідування та судового розгляду підхід, коли недотримання підслідності не є достатньо істотним порушенням, щоб впливати на допустимість зібраних стороною обвинувачення доказів, є нічим іншим як порушенням засади законності.

Доля раціональності присутня і у незгоді дисертанки із превалюючим суддівським переконанням щодо неможливості слідчого судді зобов'язати приймати конкретне за змістом процесуальне рішення, хоча таку ж позицію підтримує і ККС ВС (постанова від 01.02.2022 у справі №522/7836/21). Вона аргументує власну точку зору тим, що звертаючись із скаргою до слідчого судді

скаржник має легітимні очікування отримати судовий захист, тоді як зобов'язання детектива повторно розглянути клопотання заявника аж ніяк не сприяє такому захисту. В ситуації, коли після повторного розгляду клопотання заявника детектив знову відмовить в його задоволенні, чи може вважатись ефективним в розумінні ЄКПЛ право на доступ до суду шляхом чергового звернення особи до слідчого судді зі скаргою? До того ж, детектив може щоразу відмовляти у задоволенні клопотання, що призведе до нескінченної необхідності для автора клопотання звертатися до слідчого судді із відповідною скаргою (с. 160-161). Справді, така проблематика є наскрізною у судочинстві.

У **підрозділі 3.2.**, у якому дисертантка поставила своєю метою здійснити аналіз перспектив вдосконалення кримінального процесуального законодавства щодо функції захисту під час виконання процесуальних рішень підрозділів детективів, вона навела акценти на низку труднощів, пов'язаних із збиранням доказів стороною захисту для ефективного здійснення своєї функції в кримінальному провадження, зокрема : отримання дозволу на доступ до речей і документів слідчим суддею, яке на практиці є істотно "часозатратним" (с.175); проведення опитування осіб за їх згодою, їх оформлення та використання для доказування (с.177 і наст.); визнання доказів недопустимими, насамперед зібраних стороною обвинувачення з порушенням (відхилення від процесуальної форми, встановленої законом) (с.182 і наст.); низка проблем що виникають на практиці, пов'язаних з реалізацією права сторони захисту на ознайомлення з матеріалами досудового розслідування на підставі ст.201 КПК (до його завершення) (с.185 і наст.); проблеми пов'язані з арештованим майном у провадженні, строк давності притягнення до кримінальної відповідальності особи у якому закінчився (с.192 і наст).

Чимало уваги приділила дисертантка важливому в перспективі питанню використання сторонами кримінального провадження підсистеми "Електронний суд" (с.195 і наст.), а також реалізації функцій захисту під час оскарження повідомлення особи про підозру (с.196) на основі практики ККС ВС, який часом

не дотримується єдиного підходу, а також аналізу труднощів, з якими стикається сторона захисту під час оскарження повідомлення про підозру (с.204 і наст.).

Наводячи аргументи на користь внесення окремих змін та доповнень до чинного КПК України, дисертантка моделює і проєкти нових його статтей та внесення до них змін та доповнень.

Аргументованими та на часі є роздуми і рекомендації здобувачки щодо використання як детективами, так і захисником підсистеми «Електронний суд» під час досудового розслідування, що є невід'ємною частиною імплементації електронного кримінального провадження та суттєво спрощує організацію робочого процесу. Правильно резюмує аспірантка, що реалізація стороною захисту своїх прав, пов'язаних з використанням Електронного суду, частково пов'язана із наявністю зареєстрованих Електронних кабінетів у слідчого, дізнавача та прокурора. Між тим, механізм реєстрації Електронних кабінетів детективами залишається не врегульованим, попри наявність зареєстрованих Електронних кабінетів ЄСІТС в органів прокуратури та органів досудового розслідування. Як наслідок, вказані суб'єкти кримінального провадження не є активними користувачами Електронного суду, а отже не можуть подати за його допомогою процесуальні документи чи отримати в Електронних кабінетах ті процесуальні документи, що складені слідчими суддями чи стороною захисту. Отож, окрім правової регламентації реєстрації електронних кабінетів детективами та прокурорами, доцільно популяризувати використання цієї підсистеми поміж означених суб'єктів.

На завершення аналізованих підрозділів дисертаційного дослідження маю відзначити насамперед **наукове та практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що** сформульовані й аргументовані в дисертації висновки та пропозиції можуть бути використані, а окремі із них вже використовуються у: *законотворчій практиці* – для удосконалення кримінального процесуального законодавства України шляхом обґрунтування пропозицій щодо змін кримінальних процесуальних норм, заповнення наявних прогалин (додаток Г); *правозастосовній діяльності* – запропоновано

рекомендації для формування єдності та передбачуваності детективної (у розумінні слідчої) та судової практики щодо розширення повноважень на виконання процесуальних рішень, що приймаються в ході першої стадії кримінального процесу, а також удосконалення діяльності захисника упродовж такої процесуальної діяльності (додаток Д «Методичні рекомендації для захисників під час виконання процесуальних рішень детективів» і додаток Е «Методичні рекомендації для органів, що здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень із переліку ч. ч. 3, 5 ст. 216 КПК»); *доктрині кримінального процесуального права* – для подальших теоретичних досліджень питань реалізації функції захисту під час виконання процесуальних рішень детективів; *науково-дослідній і експертно-аналітичній роботі* – при проведенні наукових досліджень, що стосуються правового розвитку країни та діяльності уповноважених органів, зокрема досудового розслідування та адвокатів; підготовці науково-практичних експертних висновків, зауважень і пропозицій до законопроєктів у відповідній сфері (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження Науково-дослідного інституту імені академіка І. М. Луцького від 09.04.2025); *освітньому процесі* – при удосконаленні освітньо-професійних програм «Право» освітніх ступенів бакалавра та магістра спеціальності 081 «Право» (акт впровадження Закладу вищої освіти «Університет Короля Данила від 11.04.2025); при викладанні освітніх компонент «Кримінальне процесуальне право України», «Теоретико-прикладні проблеми кримінального судочинства»; під час підготовки навчально-методичних і дидактичних матеріалів (акт впровадження Львівського державного університету внутрішніх справ від 11 квітня 2025 року № 32); під час підвищення кваліфікації адвокатів Львівської області (довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження у роботу Ради адвокатів Львівської області від 11.04.2025 № 130).

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих наукових працях**. Моя відповідь на запитання про стан та якість оприлюднення здобувачкою основних результатів дослідження, щодо повноти

викладу наукових положень, є позитивною та ствердною. Вельми промовистим є той встановлений мною факт, що починаючи з 2022 року і впродовж всього чотирирічного періоду навчання у аспірантурі, дисертантка послідовно вела наукову роботу, здійснювала щорічно публікацію тез і фахових статей (результати дисертації загалом висвітлено в одинадцяти публікаціях, із яких: чотири статті, у тому числі одна у співавторстві із науковою керівницею, що опубліковані у наукових виданнях, включених до переліку фахових видань України з присвоєнням категорії «Б», сім публікацій у збірниках матеріалів конференцій), що свідчить про сумлінну авторську позицію та бажання донести до наукової спільноти свої напрацювання та пропозиції.

Під час ретельного вивчення змісту дисертації **фактів порушення академічної доброчесності не виявлено.** Наукові положення інших авторів, які наводились у дисертації, використовувались з посиланням на їх праці, а наукова дискусія велася з дотриманням академічної поваги до авторів і доброчесності.

**Дискусійні положення та зауваження.** Позитивно оцінюючи зміст та наукове значення дисертації, надаючи певні рекомендації дисертанці під час підготовки тексту цього відгуку, хотілося б звернути увагу на дискусійні моменти, а також зробити певні критичні зауваження до роботи, зокрема:

**1.** Зрозумілим та очевидним є те, що у тій частині вступу, де йдеться про стан та ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі, не достатньо кількома рядками перелічити дослідників, які працювали у спільній із дисертанткою царині. Варто було б, звичайно, хоч би лапідарно, зазначити вже наявний науковий приріст у кримінальній процесуальній доктрині, що належить їхньому авторству, та відповідно, ту нішу, яка залишилася для наукових пошуків самої дисертантки.

**2.** У блоці наукової новизни, яка іменується «уперше», очевидно не припустимо подавати ті положення, які вже описувалися дослідниками. А саме така ситуація має місце, коли йде мова про штучне «обтяження» кваліфікації та, як наслідок, – визнання судом результатів НСРД недопустимими доказами. Дисертантці варто було б опрацювати шпальти дисертації А.В. Шило, яка ним у

2019 році захищена під науковим керівництвом В.М. Трофименко у Національному юридичному університеті ім. Ярослава Мудрого, яка могла би бути зразком для такого підходу.

**3.** Більш ніж дискусійним вважаю положення дисертації щодо надання процесуальної форми процесуальному рішенню про визнання особи цивільним позивачем. Адже сама дисертантка має рацію, коли зазначає, що права та обов'язки цивільного позивача і цивільного відповідача виникають з моменту подання позовної заяви до органу досудового розслідування або суду (у академічному курсі «Кримінальний процес України» (Нор В.Т., Бобечко Н.Р., Багрій М.В. та ін., 2021 рік) на стор. 291-299 про це нами підкреслено). Тому, немає необхідності у складанні постанови слідчим, детективом, прокурором про їх допуск до кримінального провадження, оскільки закон цього не вимагає. Також не потрібно виносити й постанову про визнання цивільним відповідачем і обвинуваченого, якщо він сам несе відповідальність за заподіяну шкоду.

**4.** У тексті дисертації здобувачкою констатовано, що у практичній діяльності виникає чимало запитань щодо такого формулювання із частини 1 статті 136 КПК, як «будь-які інші дані, котрі підтверджують факт вручення особі повістки про виклик чи ознайомлення із її змістом». Очевидно у ході захисту дисертації на часі будуть авторські рекомендації як правозастосовувачам уникати «гострих кутів» за цієї ситуації, бо лише однієї констатації проблеми за описаної ситуації не достатньо.

**5.** Не можу погодитися із підходом про легітимність оформлення детективами процесуальних рішень у формі листа, бо, незалежно від вмотивованості, лист не може вважатися процесуальним рішенням. За наявності листа має йтися про *відсутність відповідного процесуального рішення та підстав для оскарження в порядку статті 303 КПК (лист скасуванню не підлягає).*

**6.** Чимало уваги дисертантка приділила з'ясуванню питання про необхідність внесення до КПК України право сторони захисту опитувати осіб за їх ж згодою для одержання відповідної інформації та використання її для

реалізації функції захисту. При цьому авторка “скаржиться на відсутність закнондавчого врегулювання проведення захисником допиту свідків”. (с.176 і наст.). Очевидно, що мовити про “допит захисником свідка” (йдеться про досудове розслідування, а не під час судового розгляду) для одержання доказової інформації не приходиться. Проте опитування осіб за їх згодою стороною захисту можливе не лише на підставі Закону про адвокатуру та адвокатську діяльність (п.7 ч.1 ст.20), а й на основі чинного КПК. Дисертантка мала б звернути увагу на “пояснення осіб”, як джерело доказів щодо кримінальних проступків, а також визнання їх таким джерелом і щодо злочинів, якщо це визнає (дозволить) слідчий суддя за відповідним клопотанням прокурора (абз.2 ч.1 ст.298-1 КПК)

Тож, швидше можна припустити, що законодавець мав на увазі одержання інформації стороною захисту таким способом (згідно ч.3 ст. 93 КПК він вправі вчиняти як передбачені цією нормою дії, спрямовані на виконання цієї процесуальної функції, так і “інші дії, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів”), як опитування осіб за їх згодою, результати якого будуть оформлені у виді пояснень.

Тому й не випадково що під час опитування респондентів на питання, запропоноване дисертанткою, дало позитивну відповідь лише 48 осіб (з 202-х опитаних) що становить лише 23,76%. (додаток Б с.246). При цьому слід мати на увазі що з 202-х респондентів участь в опитуванні взяли 103 адвокати, тобто половина всіх респондентів. Такий результат можна вважати, що для адвокатської спільноти запропонована дисертанткою новела до кримінально процесуального закону не стала важливою, а отже і необхідною.

Загалом, зазначені зауваження та ті, що відзначені у тексті аналізу дисертації, відображають власну наукову позицію опонента, а окремі із них можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час захисту дисертації.

**Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.** Підсумовуючи сказане, можна зробити висновок, що дисертація Марти-Марії Андріївни Скречко «Функція захисту під час виконання процесуальних рішень

детективів» є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково – обґрунтовані результати, які несуть сутнісне і теоретичне, і практичне навантаження та вирішують важливе наукове завдання, що має істотне значення для теорії і практики кримінального процесу.

За кількістю та якістю публікацій, апробацією на науково-практичних заходах, загальним підходом до оформлення та викладу матеріалу (є відповідність наказу МОНУ №40 від 12.01.2017) дисертація відповідає Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, що затверджений постановою КМУ від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка – Марта-Марія Скречко заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

**Опонент**
**Професор кафедри кримінального процесу і криміналістики**
**Львівського національного університету ім. Івана Франка**
**доктор юридичних наук, професор**
**академік Національної академії правових наук України Василь НОР**

_____2025 року

**Підпис Василя Тимофійовича Нора засвідчую**